

ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุในเขตบางแค
กรุงเทพมหานคร

Factors Affecting Levels of Digital Literacy on Smartphone Devices of the Elderly
in Bang Khae District, Bangkok

ดนัย ฉลาดคิด และ พัชรพรธน์ จีรพัฒน์ธนธร

Danai Chaladkid and Pattarawat Jeerapattananorn

ภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Vocational Education, Faculty of Education, Kasetsart University

chaladkid@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนและปัจจัยที่มีผลต่อระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุในเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ประชากรในการวิจัยได้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในเขตบางแค ที่มีอายุระหว่าง 60 - 79 ปี รวม 30.888 คน การคำนวณขนาดตัวอย่างใช้วิธีของทาโร ยามาเน ได้กลุ่มตัวอย่าง 395 คน เก็บได้จริง 302 คน คิดเป็นร้อยละ 76.5 เครื่องมือวิจัยได้แก่แบบวัดความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลที่มีข้อคำถาม 45 ข้อ เพื่อวัดระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล 9 ด้าน ได้แก่ (1) สิทธิความรับผิดชอบ (2) การเข้าถึงสื่อ (3) การสื่อสารยุคดิจิทัล (4) ความปลอดภัยยุคดิจิทัล (5) ความเข้าใจสื่อดิจิทัล (6) มารยาทในสังคมดิจิทัล (7) สุขภาพยุคดิจิทัล (8) ดิจิทัลคอมเมอร์ส และ (9) กฎหมายดิจิทัล โดยแบบวัดได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและได้นำไปทดลองใช้ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติอ้างอิง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากกว่าครึ่ง (51.7%) มีระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลอยู่ในระดับมารองลงมา (23.4%) อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาารายด้านพบว่า ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ด้านมารยาทในสังคมดิจิทัล ส่วนด้านที่มีคะแนนต่ำสุดได้แก่ด้านดิจิทัลคอมเมอร์ส ทั้งนี้ ผู้สูงอายุยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอยู่บ้างในส่วนของสิทธิความรับผิดชอบ การไม่ระมัดระวังเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้งานสมาร์ตโฟน การเริ่มมีพฤติกรรมติดมือถือ และยังขาดทักษะในการตรวจสอบสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ ผลการศึกษายังพบว่า เพศและอายุไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุ แต่ระยะเวลาในการถือครองสมาร์ตโฟนและระยะเวลาในการใช้งานสมาร์ตโฟนต่อวันมีผลต่อระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : กรุงเทพมหานคร; ความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล; ผู้สูงอายุ; สมาร์ตโฟน

Abstract

This research aimed to explore levels of digital literacy on smartphone devices and factors affecting the levels of digital literacy of the elderly in Bang Khae district. Bangkok. Population were the elderly in Bang Khae district aged between 60 – 79 years total amount of 30,888. The 395 samples were identified based on the Taro Yamane method. In fact, 302 samples (76.5%) were voluntary joined the study. Research instrument was a digital literacy test comprised of 45 questions aimed to explore levels of digital literacy in nine aspects as follows: (1) rights and responsibility (2) media accessibility (3) digital communication (4) e-safety (5) media understanding (6) courtesy in digital society (7) e-Healthy (8) digital commerce and (9) digital law. The test was verified its quality by educational experts then tried-out before its implementation. Data were analyzed by descriptive and inferential statistics.

The results revealed that more than half of the elderly (51.7%) gained digital literacy at ‘high’ level followed by a group of 23.4% which gained ‘intermediate’ level. Considering of each aspect of digital literacy, the results showed that the highest mean was ‘courtesy in digital society’ whilst the lowest mean was ‘digital commerce’. Thus, the elderly had more or less misunderstanding towards ‘rights and responsibility’ as well as being less proper care in using smartphone, behaving smartphone addiction, and lacked knowledge and skills about how to verify product’s qualifications before making online payment. Results also revealed that gender and age were not factors that affect the level of digital literacy of the elderly. However, ‘period of smartphone possession’ and ‘average time spent with smartphone’ did affected levels of digital literacy of the elderly statistically significant at .05 level.

Keywords: Bangkok; Digital Literacy; Elderly. Smartphone

บทนำ

ประเทศไทยมีจำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มสูงขึ้นทุกปี และได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของทุกคนในประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งวัยเด็กวัยรุ่น วัยทำงาน รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ (สิทธิชัย คูเจริญสิน, 2559 : 1) สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมามีจำนวนผู้สูงอายุมีสัดส่วนถึงร้อยละ 17.13 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2583 จะมีผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญในการเตรียมการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ และนอกจากนี้ผู้สูงอายุยังเป็นกลุ่มที่สังคมต้องให้การดูแลเนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ

มากกว่าวัยอื่น ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เกิดความเสื่อมถอยและอ่อนแอลง จิตใจมีการแปรปรวน ย่อมส่งผลให้ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุลดลง (สมศักดิ์ อรรถศิลป์. 2560) อย่างไรก็ตาม กิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากวิถีของสังคมที่แปรเปลี่ยนไป คนวัยทำงานออกทำงานนอกบ้านและผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเพียงลำพังมีจำนวนมาก วิธีการใช้ชีวิตประจำวันด้านการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารของผู้สูงอายุก็ปรับเปลี่ยนไปมากเช่นกัน

โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ที่เป็นสมาร์ทโฟน (Smartphone) เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนยุคปัจจุบัน และผู้สูงอายุเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอุปกรณ์สมาร์ทโฟนเป็นอุปกรณ์ประจำตัวเช่นเดียวกับกลุ่มคนในวัยอื่น ๆ (กนกวรรณ อบเชย และรุ่งกมล โพธิสมบัติ. 2562 : 28-29) ความสะดวกสบายในโลกดิจิทัลที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้งานสมาร์ทโฟนได้ในทุกที่ทุกเวลาที่ต้องการ สามารถมีส่วนร่วมในโลกออนไลน์ในสื่อสังคมต่าง ๆ อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาเกี่ยวกับการใช้งานในบางด้านของผู้สูงอายุ ยกตัวอย่างเช่น การเข้าใช้แอปพลิเคชัน หรือไม่สามารถใช้งานฟังก์ชันบางอย่าง ตลอดจนการไม่สามารถเชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ (กนกวรรณ อบเชย และรุ่งกมล โพธิสมบัติ. 2562 : 28-29) นอกจากนี้ ผู้สูงอายุมักมีข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มคนที่มีอายุน้อยกว่า (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2559)

ในขณะที่เทคโนโลยีสมาร์ทโฟนเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุนั้น ในอีกด้านหนึ่ง เทคโนโลยีนี้อาจทำให้เกิดปัญหาบางประการต่อผู้สูงอายุที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีไม่มากเท่ากับคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะกลายเป็นภัยใกล้ตัวสำหรับผู้สูงอายุและจะก่อให้เกิดการสูญเสียเกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมากจากการปฏิบัติการของกลุ่มมิจฉาชีพ (เดลินิวส์. 5 กุมภาพันธ์ 2560) โดยมีฉ้อโกงเหล่านี้มุ่งเป้าหมายไปที่ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านคนเดียว ทำให้ผู้สูงอายุตกเป็นเหยื่อและสูญเสียเงินไปจำนวนมาก (ไทยรัฐ. 2561) ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะการใช้งานสมาร์ทโฟนที่เพียงพอหรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “ความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล” (Digital Literacy) ซึ่งนอกจากผู้สูงอายุจะสามารถใช้งานสมาร์ทโฟนได้อย่างเต็มศักยภาพของอุปกรณ์แล้วยังสามารถใช้เพื่อศึกษาความรู้ เพื่อความบันเทิง เพื่อการดูแลสุขภาพ และยังสามารถเป็นผู้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มมิจฉาชีพที่อาจเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์กับผู้สูงอายุในรูปแบบต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในการพัฒนาความรู้และทักษะการใช้งานสมาร์ทโฟนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างรู้เท่าทันและมีความสุข ผลของการศึกษาคาดหวังว่าจะสามารถนำไปสู่การค้นหาแนวทางในการพัฒนาความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการดำรงอยู่ในสังคมดิจิทัลอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

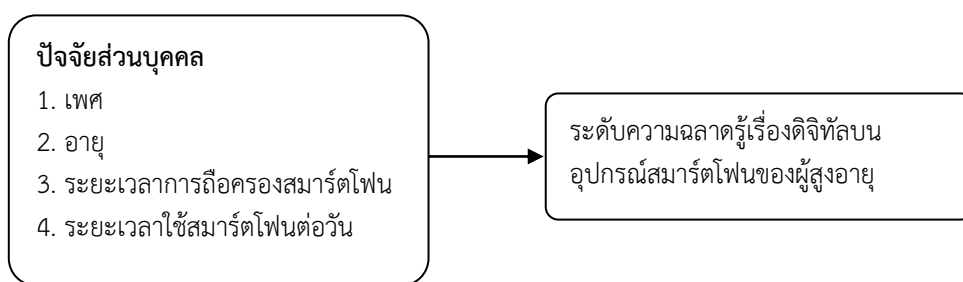
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ทโฟนและปัจจัยที่มีผลต่อระดับความฉลาดรู้ของผู้สูงอายุในเขตบางแค กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรในการวิจัยได้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในเขตบางแค มีอายุระหว่าง 60 - 79 ปี รวม 30,888 คน จากทะเบียนราษฎร์ ณ เดือนธันวาคม 2561 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) การคำนวณขนาดตัวอย่างใช้วิธีคำนวณโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Yamane, 1967) ได้กลุ่มตัวอย่าง 395 คน เก็บได้จริงจำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 76.5

เครื่องมือวิจัยได้แก่แบบวัดความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล เป็นแบบวัดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุ ใช้ข้อคำถามทั้งสิ้น 45 ข้อ เพื่อวัดระดับความฉลาดรู้ใน 9 ด้าน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2562) ประกอบด้วย (1) สิทธิความรับผิดชอบ (2) การเข้าถึงสื่อ (3) การสื่อสารยุคดิจิทัล (4) ความปลอดภัยยุคดิจิทัล (5) ความเข้าใจสื่อดิจิทัล (6) มารยาทในสังคมดิจิทัล (7) สุขภาพยุคดิจิทัล (8) ดิจิทัลคอมเมอร์ซ และ (9) กฎหมายดิจิทัล โดยแบบวัดความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลได้ผ่านการพิจารณาและตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และได้นำไปทดลองใช้ (Try-out) ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอ้างอิง ได้แก่ การทดสอบที การวิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม มีการออกแบบคิดค้นแผนภูมิต่อไปนี้



แผนภูมิที่ 1 : กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยตัวแปรต้นได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระยะเวลาในการถือครองสมาร์ทโฟนและระยะเวลาใช้งานสมาร์ทโฟนต่อวัน ตัวแปรตามได้แก่ระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ทโฟนของผู้สูงอายุ มีนิยามคำศัพท์ที่สำคัญดังต่อไปนี้

ระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจและทักษะของผู้สูงอายุในการใช้งานอุปกรณ์สมาร์ตโฟนในเรื่องดังต่อไปนี้ คือ 1) สิทธิความรับผิดชอบ 2) การเข้าถึงสื่อ 3) การสื่อสารยุคดิจิทัล 4) ความปลอดภัยยุคดิจิทัล 5) ความเข้าใจสื่อดิจิทัล 6) มารยาทในสังคมดิจิทัล 7) สุขภาพดียุคดิจิทัล 8) ดิจิทัลคอมเมอร์ซ และ 9) กฎหมายดิจิทัล

สิทธิความรับผิดชอบ หมายถึง การไม่ละเมิดสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น การไม่ก้าวก้าวหรือกระหนาบจิตใจของผู้อื่น การไม่เข้าใช้บัญชีผู้ใช้ ไม่ใช่ใช้อุปกรณ์สมาร์ตโฟนและเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การรับผิดชอบต่อพฤติกรรมออนไลน์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

การเข้าถึงสื่อ หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมต่อและการเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ต การเข้าถึงสื่อบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟน ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ วิดีโอ โทรศัพท์ แผนกที่ แอปพลิเคชัน ข่าวสารความรู้ และเกม

การสื่อสารยุคดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการใช้อุปกรณ์สมาร์ตโฟนเพื่อประโยชน์ในการสื่อสาร สามารถเลือกเครื่องมือในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม ใช้ถ้อยคำอย่างสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ และเคารพผู้อื่น

ความปลอดภัยยุคดิจิทัล หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์อย่างปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว ความสามารถในการระมัดระวังและป้องกันภัยคุกคาม ผลกระทบในทางลบ หรือความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

ความเข้าใจสื่อดิจิทัล หมายถึง ความสามารถในการสืบค้นข้อมูล การวิเคราะห์และประเมินความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพื่อให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของการสื่อสารยุคดิจิทัล การใช้ประโยชน์ของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการนำไปใช้เพื่อพัฒนาความรู้ของตนเอง

มารยาทในสังคมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมอันพึงปฏิบัติในการใช้อุปกรณ์สมาร์ตโฟน ประกอบด้วย การไม่สร้างความเดือดร้อน รำคาญ ความเครียด ความกังวลใจ รวมถึงเป็นสาเหตุของปัญหาทางสภาพจิตของบุคคลอื่น และตัวเอง

สุขภาพดียุคดิจิทัล หมายถึง การใช้สมาร์ตโฟนที่ให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพที่ดี ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต โรคภัย ความสามารถในการค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเพื่อการดูแลและรักษาสุขภาพในเบื้องต้นได้ เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในยุคดิจิทัลได้

ดิจิทัลคอมเมอร์ซ หมายถึง ความเข้าใจในการทำธุรกิจออนไลน์ หรืออีคอมเมอร์ซประเภทต่าง ๆ รวมถึงอันตราย ภัย ความเสี่ยงจากการทำธุรกรรมนั้น พร้อมทั้งวิธีป้องกันและการรับมือกับความเสียหายเหล่านั้น

กฎหมายดิจิทัล หมายถึง ความเข้าใจสิทธิและข้อจำกัดที่ควบคุมการใช้สื่อดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้ถูกกำหนดโดยภาครัฐ เพื่อที่จะได้สามารถปฏิบัติงานและดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายระเบียบสังคม ไม่ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ใช่อุปกรณ์ในทางผิดกฎหมาย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุโดยใช้แบบวัดระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ n=302

อันดับที่	ความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลรายด้าน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1	มารยาทในสังคมดิจิทัล	4.01	1.620	มาก
2	กฎหมายดิจิทัล	3.98	1.465	มาก
3	การเข้าถึงสื่อ	3.74	1.687	มาก
4	การสื่อสารยุคดิจิทัล	3.73	1.241	มาก
5	ความเข้าใจสื่อดิจิทัล	3.65	1.539	มาก
6	ความปลอดภัยยุคดิจิทัล	3.36	1.371	ปานกลาง
7	สิทธิความรับผิดชอบ	3.30	1.334	ปานกลาง
8	สุขภาพดียุคดิจิทัล	3.26	1.408	ปานกลาง
9	ดิจิทัลคอมเมอร์ซ	3.10	1.885	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า จากคะแนนเต็ม 5 ผู้สูงอายุมีระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนโดยทั่วไปอยู่ในระดับมากและระดับปานกลาง โดยด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ด้านมารยาทในสังคมดิจิทัล รองลงไปได้แก่ด้านกฎหมายดิจิทัล ส่วนด้านที่มีคะแนนต่ำสุดได้แก่ด้านดิจิทัลคอมเมอร์ซ และด้านสุขภาพดียุคดิจิทัล เมื่อจัดกลุ่มผู้สูงอายุตามระดับความฉลาดรู้ 5 ระดับ แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 กลุ่มระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุ n=302

กลุ่มระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล*	n	ร้อยละ	อันดับ
ระดับน้อยที่สุด($\bar{X}$ =9.00-13.5)	20	6.6	4
ระดับน้อย($\bar{X}$ =13.6-22.5)	16	5.3	5
ระดับปานกลาง($\bar{X}$ =22.6-31.5)	71	23.4	2
ระดับมาก($\bar{X}$ =31.6-40.5)	156	51.7	1
ระดับมากที่สุด($\bar{X}$ =40.6-45.0)	39	13.0	3
รวม	302	100.0	

* คะแนนเต็ม 45 คะแนน ผู้วิจัยปรับค่าตามเกณฑ์การประเมินของ Best (1977)

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้สูงอายุมากกว่าครึ่ง (51.7%) มีระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนในระดับมาก รองลงไป (23.4%) มีระดับความฉลาดรู้เรื่องอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ มีจำนวนไม่มากนักที่มีระดับความฉลาดรู้ในระดับน้อยและระดับน้อยที่สุด เมื่อรวมคะแนนระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุจากแบบวัดทั้งฉบับมีคะแนนเต็ม 45 คะแนน สามารถแสดงค่าเฉลี่ยรวมดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยรวมของคะแนนระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุ n=302

ค่าเฉลี่ยรวมของคะแนนระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล	$\bar{X}$	.D.	ระดับ
ค่าเฉลี่ยรวม	32.1	9.868	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของคะแนนระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุมีค่าเท่ากับ 32.1 อยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าคะแนนมีความแปรปรวนจากค่าเฉลี่ยถึง 9.868 สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความแตกต่างในระดับคะแนนค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการตอบข้อคำถามของผู้สูงอายุในแต่ละข้อคำถามพบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากกว่าครึ่งไม่ใช้รหัสหรือล็อกหน้าจอโทรศัพท์เนื่องจากรู้สึกว่ายุ่งยาก รู้สึกสะดวกสบายกับการได้ใช้มือถือตลอดเวลาซึ่งอาจอยู่ในข่ายของภาวะการติดโทรศัพท์ ไม่รู้วิธีการตรวจสอบสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่ามารดา มีสิทธิ์เข้าดูข้อมูลและรูปภาพในมือถือของลูกที่กำลังเป็นวัยรุ่นได้

เมื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุโดยทำการเปรียบเทียบระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกัน ผลการศึกษปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

บุคคล n=302

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ	N	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
เพศชาย	100	33.2	10.127	มาก
เพศหญิง	202	31.6	9.716	มาก
อายุ				
60-69 ปี	226	32.8	9.842	มาก
70-79 ปี	76	30.2	9.747	ปานกลาง
ระยะเวลาการถือครองสมาร์ตโฟน				
1-5 ปี	202	31.0*	10.225	ปานกลาง
6-10 ปี	97	34.4*	8.793	มาก
ระยะเวลาใช้สมาร์ตโฟนต่อวัน				
1-5 ชั่วโมง	241	31.3	9.946	ปานกลาง
6-10 ชั่วโมง	52	36.6*	7.964	มาก
11 ชั่วโมงขึ้นไป	9	29.8	11.530	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกันพบว่า เพศชายมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเล็กน้อย (1.6 คะแนน) แต่เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างโดยใช้สถิติการทดสอบที (t-test) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกันมีค่าเฉลี่ยระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผู้สูงอายุที่มีอายุต่างกันซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุที่มีช่วงอายุแตกต่างกันมีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุที่มีระยะเวลาการถือครองสมาร์ตโฟนแตกต่างกันโดยใช้สถิติการทดสอบทีพบว่า ผู้สูงอายุที่มีระยะเวลาการถือครองสมาร์ตโฟน 6-10 ปี มีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระยะเวลาการถือครองสมาร์ตโฟน 1-5 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ เมื่อทำการเปรียบเทียบกลุ่มผู้สูงอายุจำแนกตามระยะเวลาการใช้สมาร์ต

พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระยะเวลาการใช้สมาร์ทโฟน 6-10 ชั่วโมงต่อวัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาพบว่าโดยทั่วไปผู้สูงอายุมีระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ทโฟนอยู่ในระดับมากและระดับปานกลาง และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ด้านมารยาทในสังคมดิจิทัล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุมีประสบการณ์และอยู่ในกลุ่มวัยที่โดดเด่นเรื่องมารยาทตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่โดดเด่นกว่าช่วงวัยอื่น ๆ จากบทความของหนังสือพิมพ์โพสทูเดย์ (7 เมษายน 2559) ได้อธิบายถึงจุดเด่นของผู้สูงอายุที่มีความอบอุ่นและมีมารยาทที่ชัดเจนมากกว่าคนในรุ่นหลัง เนื่องจากในยุคสมัยของผู้สูงอายุนั้นให้ความสำคัญกับมารยาทเป็นสำคัญ นอกจากนี้ กลุ่มผู้สูงอายุยังมีความโดดเด่นด้านกฎหมายดิจิทัล โดยกลุ่มผู้สูงอายุมักให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดมากกว่าคนในช่วงวัยอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ในด้านของดิจิทัลคอมเมอร์ซหรือการซื้อขายแบบออนไลน์นั้นผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในชีวิตประจำวันผู้สูงอายุไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการซื้อสินค้าผ่านทางสมาร์ทโฟนมากเท่ากับคนในช่วงวัยอื่น และอาจเกิดจากการขาดความมั่นใจในการใช้งานรวมถึงการไม่ได้รับความรู้ในด้านนี้ที่เพียงพอสำหรับการนำไปใช้งาน จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า บุคคลส่วนใหญ่ที่สั่งซื้อสินค้าออนไลน์มักเป็นกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานเนื่องจากเป็นกลุ่มที่สามารถปรับตัวกับเทคโนโลยีได้รวดเร็วจึงมีความกล้าที่จะซื้อสินค้าในระบบออนไลน์มากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ (Wan, Nakayama, & Sutcliffe, 2012 : 2)

2. จากผลการศึกษาที่พบว่า คะแนนด้านสิทธิความรับผิดชอบและความปลอดภัยยุคดิจิทัลยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยจากการพิจารณาการตอบคำถามรายข้อพบว่า ผู้สูงอายุกว่ากึ่งหนึ่งเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า มารดามีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลและรูปภาพในมือถือของลูกที่กำลังเป็นวัยรุ่นได้ นอกจากนี้ผู้สูงอายุเกินครึ่งไม่ใช้รหัสหรือล็อกหน้าจอโทรศัพท์เนื่องจากรู้สึกว่ายุ่งยากเนื่องจากธรรมชาติของผู้สูงอายุยังคงไม่ถนัดกับการใช้งานสมาร์ทโฟนในลักษณะที่ซับซ้อน (ธนาการอมสิน, 2563) ผลการศึกษายังพบว่าผู้สูงอายุรู้สึกสะดวกสบายกับการได้ใช้มือถือตลอดเวลาซึ่งอยู่ในข่ายของภาวะการติดโทรศัพท์มือถือ และผู้สูงอายุไม่รู้วิธีการตรวจสอบสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเหล่านี้จะต้องได้รับการช่วยเหลือด้านข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อเติมเต็มระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลในด้านสิทธิความรับผิดชอบและความปลอดภัยยุคดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

3. จากผลการศึกษาที่พบว่าผู้สูงอายุที่ถือครองสมาร์ทโฟนเป็นระยะเวลานานจะมีระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลที่สูงกว่ากลุ่มที่ถือครองสมาร์ทโฟนในระยะเวลาสั้นกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุที่มีระยะเวลาการใช้สมาร์ทโฟนต่อวัน 6-10 ชั่วโมง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มอื่น ผลการศึกษาสะท้อนถึงประสบการณ์การใช้งานที่ส่งผลต่อระดับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุ การฝึกฝนโดยการใช้งานเป็นประจำจะช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยเซาแทมป์ตัน (University of Southampton) ชื่อ Asghar Zaidi ที่เสนอแนะในการสนับสนุนการพัฒนาประสบการณ์และทักษะ

ที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศในภาพรวม (Zaidi. 2015 : 2) การเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้สูงอายุจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทักษะที่อาจต้องใช้เวลาที่มากพอในการบ่มเพาะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้

1. การพัฒนาทักษะเกี่ยวกับความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุอาจทำได้ในหลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การใช้สมาร์ตโฟนเพื่อยกระดับทักษะด้านความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลบนอุปกรณ์สมาร์ตโฟนของผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ยังมีคะแนนน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น ด้านดิจิทัลคอมเมิร์ซ ด้านสิทธิความรับผิดชอบ และด้านความปลอดภัยยุคดิจิทัล โดยการฝึกอบรมอาจอยู่ในรูปของการจัดหลักสูตรที่เป็นทางการและการฝึกโดยบุคคลใกล้ชิดตัวแบบไม่เป็นทางการก็ได้

2. ในการจัดฝึกอบรมและการเสริมสร้างประสบการณ์สำหรับผู้สูงอายุควรสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้สูงอายุยังเข้าใจคลาดเคลื่อน ประกอบด้วย การเข้าใจอุปกรณ์มือถือของบุคคลใกล้ชิด การละเลยในการรักษาความปลอดภัยของอุปกรณ์สมาร์ตโฟน ระยะเวลาที่เหมาะสมและข้อพึงระวังในการติดโทรศัพท์มือถือซึ่งอาจรวมไปถึงการใช้เวลาว่างในกิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากการใช้โทรศัพท์มือถือ ซึ่งจะมีส่วนช่วยเติมเต็มทักษะด้านความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ครอบคลุมมากขึ้น

3. หน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุอาจพัฒนาสื่อที่สามารถเผยแพร่ความรู้สำหรับผู้สูงอายุได้อย่างกว้างขวาง เช่น หนังสือหรือคลิปวิดีโอในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้เรื่องดิจิทัล รวมทั้งการเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับปัญหาที่พบเกี่ยวกับการใช้งานสมาร์ตโฟนรวมถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในการพัฒนาตนเองด้านความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัล โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งมากกว่าการศึกษาในเชิงปริมาณและสามารถนำไปสู่การตัดสินใจในการออกนโยบายพัฒนาผู้สูงอายุในอนาคตต่อไป

2. ควรศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะความฉลาดรู้เรื่องดิจิทัลของผู้สูงอายุที่อาจมีความแตกต่างจากการพัฒนาคนในช่วงวัยอื่น ๆ เนื่องจากผู้สูงอายุมีลักษณะทางกายภาพ ประสบการณ์ และความต้องการในการพัฒนาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง การออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุจึงต้องออกแบบบนพื้นฐานของการศึกษาที่รอบคอบและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของโปรแกรมการพัฒนาผู้สูงอายุ

3. ควรทำการศึกษาวิจัยที่มุ่งให้ความช่วยเหลือที่ครอบคลุมผู้สูงอายุทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบทซึ่งมักตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงหรือการคดโกงโดยกลุ่มมิจฉาชีพซึ่งปรากฏให้เห็นในข่าวประจำวันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การศึกษาวิจัยที่สามารถค้นหาแนวทางทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติที่นำไปสู่การช่วยเหลือ

กลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ และช่วยในการดำรงไว้ซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุและครอบครัวของผู้สูงอายุ

References

- กนกวรรณ อบเชย และ รุ่งกมล โพธิสมบัติ. (2562). “สังคมสูงวัยกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร”. *วารสารธรรมศาสตร์*. 38(1). 20-33.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (20 มีนาคม 2562). *สถิติผู้สูงอายุ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dop.go.th>
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. กมลรัฐ อินทรทัศน์. และ ปิยฉัตร ล้อมขวการ. (2558). “รูปแบบการสื่อสารเพื่อการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศจากสื่ออินเทอร์เน็ตของเยาวชนไทย”. *วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 15(1): 46-57.
- ไทยรัฐ. (20 มีนาคม 2561). *เลห์แก๊งคอลล่า รูปแบบใหม่ สุดฮิตโทรหาผู้สูงอายุอยู่บ้านคนเดียว*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th>
- ธนาคารออมสิน. (2563). *การทำธุรกรรมออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.gsb.or.th>
- สมศักดิ์ อรรถศิลป์. (3 พฤศจิกายน 2560). *สถาบันเวชศาสตร์ฯ ผู้สูงอายุ เปิดศูนย์บริการดูแลผู้สูงอายุไทย*. [Online]. แหล่งที่มา : <http://www.dms.moph.go.th>
- สิทธิชัย คูเจริญสิน. (2559). “การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” (*วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โพสต์ทูเดย์. (7 เมษายน 2559). *มารยาทไทย ความงามที่หายไปเพราะคนหรือยุคสมัย*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.posttoday.com/life/healthy/425506>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สศช. แฉลงรายงานภาวะสังคมไทยไตรมาสที่ 3 ปี พ.ศ. 2560*. [Online]. แหล่งที่มา : <https://www.nesdb.go.th>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2559). *การรู้ดิจิทัล*. [Online]. <https://www.nstda.or.th>. 19 กรกฎาคม 2562.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2562). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย ชุดความฉลาดรู้ (literacy)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- Best. J. W. (1977). *Research in Education*. Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall.
- Wan. Y., Nakayama. M., & Sutcliffe. N. (2012). “The impact of age and shopping experiences on the classification of search, experience, and credence goods in online shopping”. *Information Systems and e-Business Management*. 10(1): 135-148.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 6 “งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการใช้สังคม”

(Research and Creative Work on Buddhism for Social Service)

วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2563 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Yamane. T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. 2nd Edition. New York: Harper and Row.

Zaidi. A. (2015). *Ageing and Development*. Brussels: United Nations Development Programme.